

**DOĞU AKDENİZ GÜVENLİK ALGILAMALARI BAĞLAMINDA,
KALICI YAPILANDIRILMIŞ İŞBİRLİĞİ SAVUNMA ANLAŞMASI
(THE PERMANENT STRUCTURED COOPERATION- PESCO) VE
ENERJİ GÜVENLİĞİ MESELELERİNİN AVRUPA BİRLİĞİ-
TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE OLASI YANSIMALARINI ANLAMAK**

Sina KISACIK*

Fahri ERENEL**

Öz

Doğu Akdeniz Bölgesi, günümüzde askerî güvenlik ve enerji güvenliği politikaları bağlamında gittikçe önemini artıran bir coğrafi alandır. Son senelerde keşfedilen büyük ölçekteki doğalgaz kaynaklarına ilaveten özellikle Arap Ayaklanmalarının bir neticesi olarak ulusal güvenlik politikaları çerçevesinde, bölge ülkelerinin yanı sıra bölge dışındaki büyük devletler (ABD ve Rusya) ve de önemli bölgesel organizasyonlar (özellikle Avrupa Birliği) tarafından Doğu Akdeniz'e çok özel bir önem atfedilmektedir. Avrupa Birliği hem kendi enerji güvenliği açısından hem de bölgesel askerî güvenlik politikaları bağlamında ilgili bölge ülkeleri ile çeşitli iş birliği projeleri geliştirmektedir. Bu bağlamda bölgede bulunan zengin hidrokarbon kaynaklarına sahip ülkelerle Doğu Akdeniz Gaz Girişimi kapsamında doğalgaz taşıma projeleri gerçekleştirirken, diğer yandan Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması (The Permanent Structured Cooperation Agreement-PESCO) Girişimi ile bölgeye yönelik bir güvenlik bakış açısını da ortaya koymaktadır. Bahse konu çerçevede Türkiye ile arasında ciddi anlaşmazlıklar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Doğu Akdeniz, Türkiye, Avrupa Birliği, Enerji Güvenliği, PESCO.*

**UNDERSTANDING POSSIBLE REFLECTIONS ON THE
EUROPEAN UNION-TURKEY RELATIONS OF THE PERMANENT
STRUCTURED COOPERATION (PESCO) AND ENERGY
SECURITY ISSUE IN THE CONTEXT OF SECURITY
PERCEPTIONS OF THE EAST MEDITERRANEAN**

Abstract

The Eastern Mediterranean Region has been increasing its significance especially in terms of military security and energy security policies in today's world.

* Dr. Öğr. Üyesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Etiler Mahallesi, Bıyıklı Mehmet Paşa Sokak, Aycibin Apt. No.14, Kat: 2, İç Kapı No: 10, Etiler-Beşiktaş-İstanbul-Türkiye, sina1979@hotmail.com.

** Doç. Dr. İstinye Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi İngilizce İşletme Bölümü, Maltepe Mahallesi, Edirne Çırpıcı Yolu: 9, Zeytinburnu-İstanbul-Türkiye (Topkapı Kampüsü), ferenel@istinye.edu.tr.

In addition to the huge natural gas reserves discovered in the recent years, not only the regional states but also the great powers (USA, Russian Federation) as well as significant regional organizations (primarily European Union) have been attaching special importance to the Eastern Mediterranean Region within the context of their national security interests as a result of the Arab Revolts. The European Union has been developing several cooperation projects with the related regional countries in terms of both regional military security and energy security fields. Within this context, when the EU develops natural gas transportation projects with the hydrocarbon-rich countries in the region such as Eastern Mediterranean Gas Initiative, on the other hand, it sets forth a security outlook toward the region with the Permanent Structured Cooperation (PESCO). Within these contexts, there exist serious problems between Turkey and the European Union.

Keywords: *Eastern Mediterranean, Turkey, European Union, Energy Security, PESCO.*

Giriş

Jeopolitik ortamları; küresel, bölgesel, ulusal güç odaklarının olanak ve yeteneklerini içeren güç değerleri, kurdukları uluslararası ortaklıklar, tarihi gelişmeler, dâhil oldukları kültür çevreleri ile niyet ve amaçları belirler (İlhan, 2019). Suat İlhan'ın, Jeopolitik adlı eserinde belirttiği unsurların hemen hepsinin etkisinin olduğu ve şekillendirdiği bir jeopolitik ortam olan Akdeniz Bölgesi, bölge içi ve dışı güç merkezlerinin ilgi odağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Özellikle Doğu Akdeniz bölgesinin üretim gücünün yoğun olduğu Asya kıtası; zengin doğal kaynaklara sahip Arap yarımadası ve Afrika kıtası; gelişmiş ülkelerin bulunduğu, enerji ve hammadde ithalatının en fazla olduğu Avrupa kıtasının birleştiği alan olması nedeniyle ticaret, ulaşım ve enerji aktarımında önemli bir merkez olarak ön plana çıktığı görülmektedir (Yorulmaz, 2019). Doğu Akdeniz'de yer alan bölgede zengin doğalgaz kaynaklarının keşfedilmesi konusu, sadece bölge içi devletlerin değil, aynı zamanda bölge dışı devletlerin de enerji güvenliği politikaları gündeminin ilk sıralarında yer bulmaya başlamıştır. İki binli yılların ilk on yıllık döneminde; İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Mısır tarafından Akdeniz'de keşfedilmeye başlanılan doğalgaz kaynaklarının, boru hatları ve sıvılaştırılmış doğalgaz şekillerinde Avrupa piyasalarına taşınmasına yönelik girişimlere Avrupa Birliği tarafından çok ciddi destekler sunulmaktadır. Bunda Avrupa Birliği'nin her geçen sene Rusya'ya yönelik artan doğalgaz tedarik bağımlılığını azaltma ve doğalgaz bağlamında yeni kaynaklar bulmayı öncelleyen enerji güvenliği stratejilerinin önemi yadsınamaz. Bu çerçevede Doğu Akdeniz'de Türkiye ile doğalgaz arama çalışmaları bağlamında son zamanlarda yaşanan ciddi gerginliklerden ötürü Avrupa Birliği (AB), İsrail, GKRY, Mısır, Lübnan ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Ankara'yı devre dışı bırakarak, "Doğu Akdeniz Doğalgaz Forumu" gibi yeni oluşumlar

vasıtasıyla alternatif seçenekleri gündemde tutmaya çalışmaktadır. Meselenin çok önemli bir boyutunu da AB'nin Akdenizli üyelerinin de içerisinde bulunduğu "PESCO" adlı güvenlik girişimi meydana getirmektedir. Bölgede doğalgaz kaynakları arama bağlamında yaşanan gerginlikler taraf ülkelerin deniz ve hava güçlerini de söz konusu denkleme ek koruyucu bir unsur olarak dâhil etmelerine yol açmaktadır. Aynı zamanda NATO üyesi olan AB ülkelerinin başlattığı PESCO Girişimi'nin başarılı olma durumu ve önemli bir NATO üyesi Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki ilişkilerin Doğu Akdeniz'de ısınan sular çerçevesinde yansımalarının önümüzdeki dönemlerde uluslararası gündemin dikkat çekici sorunlarından birini oluşturmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Yukarıdaki çerçeveye bağlı kalınmak suretiyle, bu çalışmada; Doğu Akdeniz bölgesinde enerji güvenliği ve askerî güvenlik parametreleri bağlamında geliştirilen girişimlerin mevcut ve gelecekte Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine olası yansımaları ele alınmaya çalışılacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde Doğu Akdeniz bölgesi çerçevesinde enerji güvenliği politikaları özelinde cereyan eden gelişmelerin Ankara-Brüksel ilişkilerine muhtemel yansımaları ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde, güncel koşullarda Avrupa Birliği tarafından geliştirilmeye çalışılan dikkat çekici bir güvenlik girişimi olan PESCO'nun, Doğu Akdeniz bölgesi güvenlik parametreleri kapsamında Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine olası etkileri incelenecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise konu hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1. Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği Bağlamında Doğu Akdeniz Doğalgaz Kaynaklarının Yeri ve Bunun Türkiye ile İlişkilerine Olası Yansımaları¹

Mevcut durumda ABD'nin ardından kâğıt üstünde ve satın alma gücü paritesi çerçevesinde halen dünyanın ikinci büyük ekonomik sistemi hüviyetine sahip (16,5 trilyon Euro, toplamın %22,8'i) küresel ölçekte en çok kullanılan ikinci rezerv para birimi Euro'nun sahibi AB, enerji açısından dışa bağımlı durumdadır. Kullandığı enerjinin takriben %53'ünü dışarıdan alan Birlik, bu alım için günlük olarak bir milyar Euro'dan fazla harcamada bulunmaktadır. Petrolün %90'ını, doğalgazın ise %66'sını, kömür ve diğer katı yakıtların %40'ını dışarıdan temin etmektedir. Avrupa'nın gaz talebi bu çerçevede özel bir ilgiyi hak etmektedir. Günümüzde, AB'de gaz, enerji tüketiminin %24'üne ve elektrik üretimi için kullanılan ana enerjinin %20'sine denk gelmektedir. Avrupa'da gazın piyasa payının artması beklenmektedir. 2030 yılı itibariyle gazda ithalata bağımlılığının %84'e, petrolde bağımlılığının ise %93'e çıkacağı öngörülmektedir. Birliğin doğalgaz ithalatının %30'u Rusya tarafından karşılanmaktadır. 2030 yılında

Avrupa'nın gaz ithalatının neredeyse %80'e varacağı tahmin edilmekte ve tüm ithalatın %85'inin Rusya'dan olacağı düşünülmektedir. Üye ülkelerden bazıları tek bir tedarikçiye bel bağlamak suretiyle enerji gereksinimlerini karşılama politikaları izlerken, bunların arasında özellikle doğalgazda Rusya'ya tamamen bağımlı ülkeler de yer almaktadır. Birliğin enerji bağımlılık oranı %55'tir. Üye devletlerin yüksek bağımlılık oranları, enerjinin dışalımını esnasında cereyan edebilecek politik ve ticari anlaşmazlıklarda veya altyapı eksikliğinden ötürü meydana gelebilecek aksaklıklar bu ülkeleri savunmasız bir hale getirebilmektedir.

AB'nin enerji güvenliği açısından Akdeniz Bölgesi'nin özellikle doğusu, 2000'li yıllar itibariyle hem bölge içi hem de bölge dışı bağlamda keşfedilen doğalgaz kaynaklarından ötürü yakından takip edilen bir coğrafya olmuştur. İki binli yıllarda Rusya-Ukrayna arasındaki gerginliklerden ötürü enerji tedarik güvenliği konusunda endişeler yaşayan AB, alternatif gaz tedarik kaynağı konusunda gözünü Doğu Akdeniz'de yapılan keşiflere çevirmiş ve buradan çıkarılacak kaynakların çeşitli yollar vasıtasıyla kendisine aktarılmasına yönelik projelere ağırlık vermeye başlamıştır. Avrupa Birliği, kendi enerji tedarikçilerini ve rotalarını çeşitlendirmeye yardımcı olmak amacıyla Avrupa'nın güneyinde bir Akdeniz Terminali yaratmak istemektedir. Bu amaç doğrultusunda AB, Kuzey Afrikalı ve Doğu Akdenizli ortakları ile siyasi seviyede aktif bir enerji diyalogu içerisinde. Cezayir'in hem konvansiyonel hem de konvansiyonel olmayan gaz kaynaklarından ötürü büyük potansiyelini göz önünde bulundurmanın yanı sıra, Doğu Akdeniz'deki yeni doğalgaz kaynakları ve Akdeniz Bölgesi'nde altyapı geliştirme planları, AB'ye doğalgaz tedariki için ana bir kaynak ve rota işlevini üstlenebilir.

Söz konusu bağlamda AB'nin, Akdeniz içerisindeki bir alt bölge olarak Doğu Akdeniz'e yönelik ilgisi, bölgede yakın bir zamanda doğalgazın keşfedilmesinden sonra artmıştır. Sonuçta AB'nin kendi üyelerinden birçoğunu dâhil etmek suretiyle sunduğu tek bütünleştirici projenin genelde doğalgaz alanında olduğu görülmektedir. Bu durum AB'nin ilgili alt bölgede başka çıkarlarının olmadığı anlamına gelmemektedir fakat bahse konu çıkarlar Avrupa-Akdeniz Ortaklığı, Avrupa Komşuluk Politikası ve Akdeniz için Birlik'in aralarında olduğu bütün Akdeniz girişimleri içerisinde sunulmuştur. Başka bir deyişle AB'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki girişimleri iki boyut içermektedir ki bunlardan birincisi bir bütün olarak Akdeniz boyunca gerçekleştirilenler ve ikincisi ise özellikle Doğu Akdeniz bağlamında doğalgaz tedariki konusunda ortaya konulanlardır. Doğu Akdeniz bölgesinde doğalgaz rezervi bağlamında ön plana çıkan ülkeler; İsrail (900 milyar metreküp), Güney Kıbrıs (140 milyar metreküp), Mısır (850 milyar metreküp) ve Lübnan'dır (yaklaşık 750 milyar metreküp) (Kısacık, 2019b, ss.

980-990). Bu kaynakların öncelikli olarak Avrupa piyasasına taşınmasını öngören girişimlerden ilki; Kıbrıs'ı Yunanistan ile Girit Adası üzerinden bağlamayı öngören Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi'dir. Yunanistan Devlet Doğalgaz Şirketi (DEPA) tarafından önerilen ve AB tarafından Ortak Çıkar Projeleri Listesi'ne alınan bu projenin senede 8 milyar metreküp kapasiteye sahip olması öngörülmüştür. Bu hattın maliyeti Birlik'in 2014-2020 seneleri arasında geçerli olacak "Avrupa Tesislerini Birleştirme-Connecting Europe Facility (CEF)" girişiminden karşılanacak olup 5,35 milyar dolarlık bir bütçeye sahiptir. AB Ortak Çıkar Projeleri Listesi ve Avrupa Tesislerini / Altyapısını Birleştirme Programları; Birlik ve Güney Doğu Avrupa Ülkeleri arasında ortak alanlar yaratmayı amaçlamaktadır. Alex Lagakos ve Evripidis Tsakiridis tarafından belirtildiği üzere yukarıda bahsedilen bu hattın 8 milyar metreküplük kapasitesi Avrupa'nın ihtiyacının çok küçük bir bölümünü karşılayabilecektir ki Avrupa'nın yıllık doğalgaz talebi 409 milyar metreküptür. Bundan ötürü AB, söz konusu boru hattını Avrupa'nın tümüne değil sadece Güney Doğu Avrupa ülkelerinin doğalgaz ihtiyaçlarına tahsis edecektir. Böylelikle bir yandan GKRY ve Yunanistan'ı Birlik üyeleri olarak destekleyerek onların Rus doğalgazlarına olan bağımlılıklarını azaltmayı hedeflemekte, diğer yandan da Rusya'ya Kırım ve dünyanın diğer bölgelerinde AB ile zıt politikalar sürdürmesi durumunda kaybedeceği mesajını vermektedir. Yaklaşık 750 milyar metreküp kapasiteye sahip olması öngörülen ve gelecekte keşfedilebilecek Lübnan gazının yanı sıra İsrail ve Kıbrıs kaynaklarının da taşınmasını hedefleyen projenin önündeki en büyük engeller teknik zorluk, siyasî riskler ve yüksek maliyettir.

Üzerinde tartışılan ikinci ihracat yöntemi ise Sıvılaştırılmış Doğalgaz (SDG)'dir. Boru hattıyla kıyaslandığında daha esnek bir seçenek olan SDG, İsrail ve Kıbrıs Adasını sadece Avrupa pazarına bağımlı olmaktan kurtarmayacak, aynı zamanda esnek fiyatlandırma yoluyla dünya piyasalarına gaz ihracatını mümkün kılabilecektir. Ancak SDG seçeneği bağlamında aşılması gereken bazı meseleler bulunmaktadır. Öncelikle Kıbrıs ve İsrail gazını işleyecek SDG tesisinin nerede yapılması gerektiği uzun zamandan beri tartışılmaktadır. Tel-Aviv'in güvenlik faktörlerinden ötürü bu tesisi kendi topraklarında konuşlandırma tercihiyle birlikte düşünüldüğünde; toprak sorunları, çevresel riskler ve kamuoyu tepkisinden ötürü söz konusu seçeneğin gerçekleştirilmesinin zor olacağı düşünülmektedir. Son dönemlerde karasal SDG tesislerine alternatif olarak çok hızlı bir biçimde gelişmeye başlayan yüzer SDG platformları bir alternatif olarak gündeme gelmiştir. Fakat mevcut durumda kanıtlanmış rezerv miktarları ele alındığında standart bir SDG terminalinden iki kat daha pahalı olan yüzer SDG tesisi en azından gerçekçi görünmemektedir. Mevcut SDG alternatifleri arasında en ileri durumda olanı GKRY'nin Vasilikos şehrine yapılması düşünülen terminaldir. Ancak 10

milyar Euro maliyetindeki Vasilikos Terminali'ni karlı hale getirebilmek için yalnızca Afrodit doğalgazı yeterli olmayacaktır. Zaman alacak olan yeni rezervlerin keşfinin haricinde tek seçenek Leviathan gazının en azından bir bölümünün sıvılaştırılmak için Vasilikos Terminali'ne yönlendirilmesidir. Fakat İsrail, bölgesel pazarlara ulaşacak boru hattı gibi ikincil bir ihracat seçeneğini garanti altına almadan kendi toprakları dışında kurulabilecek bir terminale doğalgaz tedarik etmekten kaçınmaktadır.

Doğu Akdeniz gaz rezervlerinin ticarileştirilmesi çerçevesinde Türkiye, Leviathan ve Afrodit gaz kaynaklarının taşınması açısından ekonomik olarak en akılcı seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Daha geniş ölçekte Leviathan gaz kaynakları, Azerbaycan ve Gürcistan kanalıyla genişletilebilecek Güney Kafkasya Boru Hattı'nın Türkiye üzerinden Anadolu Geçişli Doğal Gaz Boru Hattı (Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline –TANAP) ve Yunanistan'ın yanı sıra Arnavutluk'u boydan boya geçerek Adriyatik Denizi'nin altından İtalya'ya giden "Adriyatik Geçişli Doğalgaz Boru Hattı Sistemi" tarafından oluşturulan "Güney Gaz Koridoru"na dâhil edilebilir. Doğu Akdeniz doğalgazının Güney Gaz Koridoru'nun bir parçası olması, söz konusu koridorun jeopolitik önemi ve ticari çekiciliğinin artmasına yol açabileceği gibi Ankara, Tel-Aviv ve Brüksel arasındaki üçlü etkileşimi de güçlendirebileceği öngörülmektedir. Bu konudaki yaygın kanı, Türkiye'de değerlendirilecek olan Leviathan gazının fiyatı Avrupa takas merkezlerindeki pazar fiyatları gibi spot piyasa fiyatlarından olacaktır. Nihayetinde İsrail-Türkiye boru hattı, siyasi ve ekonomik değerlendirmeler çerçevesinde Türkiye açısından çok önemli bir hale gelebilecektir.

Burada bahsedilmesi gereken en önemli nokta, İsrail için denizaltından geçecek tek uygun boru hattını Kıbrıs'ın münhasır ekonomik bölgesinden geçiyor olmasıdır ki GKRY, Kıbrıs Meselesi kapsamlı bir biçimde tamamen çözülmeyen Türkiye'nin bu yoldan faydalanmasına karşı çıkmaktadır. Buna ilaveten İsrail'in, Avrupa'ya, Ankara üzerinden gaz ihracatı 500 kilometrelik bir boru hattının yapılmasını gerektirmektedir ki söz konusu hat Türkiye'nin güney bölgelerinin üzerinden geçerek ülkenin kuzeybatısında yer alacak TANAP'ın olduğu dağlık bölgeleri boydan boya geçecektir. Bu durumda söz konusu hattın maliyeti genel olarak tartışılmamaktadır. Mevzubahis hattın karlılığı, 2020'lerde Avrupa'nın gaz boru hattı fiyat aralıkları ve İsrail'in göreceli olarak küçük miktarlardaki gaz kaynakları çerçevesinde ele alındığında tartışmalı görünmektedir. Ancak bu durum Türkiye'nin güney bölgelerinde gaz kullanımı için buraya doğalgaz ihraç edilmesini dışlamamaktadır. Aynı problemler Kıbrıs doğalgaz boru hattının Türkiye topraklarına ulaşması durumunda da geçerlidir. Söz konusu durumun Kıbrıs doğalgazının Avrupa'ya taşınması için en akılcı ve ucuz yol olmasına karşın

40 yıldan fazladır çözülemeyen Kıbrıs Sorunu'ndan ötürü siyasî açıdan imkânsız olarak görünmektedir. Öte yandan Oslo Barış Enstitüsü tarafından yapılan değerlendirmelerde Kıbrıs-Atina boru hattının muhtemel maliyetinin 16 milyar Euro, SDG tesisinin maliyetinin 10,3 milyar Euro-ve Türkiye'ye bağlanacak olan hattın ise olası maliyetinin 4 milyar Euro olacağı öngörülmektedir. Yine bu enstitü tarafından yapılan tahminlerde Kıbrıs'ın hâlihazırdaki kaynaklarının Yunanistan üzerinden dünya piyasalarına taşınması durumunda 44,7 Milyar Euro, LNG tesisinden satış durumunda 41,1 Milyar Euro ve Türkiye üzerinden gerçekleştirilecek ihracat durumunda 56,8 Milyar Euro net kazanç sağlanabileceği öngörülmüştür. Söz konusu durumda Türkiye'yi devre dışı bırakan alternatif projelerin yüksek maliyeti hem GKRY'nin hem de Yunanistan'ın yaşadığı mali bunalımlara ilaveten 12,1-15,7 Milyar Euro arasındaki kazanç kaybı durumu GKRY'nin alternatiflerini kısıtlamaktadır.

Türkiye, geçmişten günümüze kadar jeopolitik açıdan çok önemli gördüğü Kıbrıs'tan hiçbir şart altında vazgeçmeyeceğini vurgulamaktadır. 1959-1960 Londra-Zürih Antlaşmaları ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin dağılmasının ertesinde bu anlaşmadan kaynaklanan garantörlük hakları çerçevesinde Ada'da bulunan Kıbrıs Türkü'nün haklarını korumaya yönelik politikalar kararlılıkla yürütülmüştür. Çeşitli defalar gerçekleştirilen müzakerelerden bir sonuç alınamamasının ertesinde Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ni şartlar ne olursa olsun yalnız bırakmayacağını altını çizmekte ve bu doğrultuda kapsamlı iş birliği projelerini devreye almaktadır. Ancak Doğu Akdeniz özelinde Kıbrıs Adası, 2009 senesinden sonra doğalgaz keşifleri bağlamında gündemde dikkat çekici bir yer almaya başlamıştır. Uluslararası tanınırlık avantajını kullanan GKRY, Doğu Akdeniz'de tek yanlı olarak İsrail, Mısır ve Lübnan ile münhasır ekonomik bölge anlaşmaları imzalamış ve düzenlediği ihalelerle uluslararası enerji şirketlerine parsel tahsisi suretiyle hidrokarbon aramaları gerçekleştirmiş ve de gerçekleştirmeyi sürdürmektedir. Bu minvalde Ankara, bunun hak gaspı olduğunu söyleyerek söz konusu girişimlere izin vermeyeceğini kesin bir dille ortaya koymuştur. Nitekim bu yönde yapılan girişimleri çeşitli defalar engellemek suretiyle burada hem kendisinin hem de KKTC'nin egemenlik hakları bulunduğu işaret etmiştir.

Bu noktada gerginliğin ana kaynağını oluşturan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmazlığının üzerinde durulmalıdır. Doğu Akdeniz'e sahil dar konumdaki ülkeler arasında kıta sahanlığı ve MEB benzeri deniz yetki sahaları konularında ortak bir anlaşma bulunmamaktadır. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının hakkaniyet ilkesi kapsamında belirlenememesi bölgede gerilimin artmasına yol açmıştır. Deniz yetki

alanları konusundaki anlaşmazlıklar mevzubahis bölgede henüz çözülemeyen meseleleri de menfi yönden etkilemek suretiyle muhtemel bir çözümü geciktirebilecektir. 2011'deki sondaj krizi buna çok iyi bir örnek teşkil etmiştir. GKRY'nin ilan ettiği on üç hidrokarbon keşif sahasından birisi olan, on ikinci parsel üzerindeki doğal gaz sahasında sondaj çalışmalarının yapılacağı belirtilmesi temelindeki gelişmeler, kısa bir süre sonrasında krize dönüşmüştür. Hukuki bakımdan açıkça tespit edilmemiş mevzubahis alanlarda benzer gelişmeler olabilecektir. Uluslararası deniz hukuku çerçevesinde deniz yetki sahalarının sınırlandırılması ile sorunların çözüme kavuşturulmasına yönelik girişimler söz konusudur. Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile oluşan uluslararası hukuk durumu, devletlerin deniz yetki sahalarının belirlenmesi ve sınırlandırılması hususunda herhangi bir anlaşmaya varamamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Doğu Akdeniz'deki deniz yetki sahaları incelendiğinde karasuları özelinde önemli bir anlaşmazlık bulunmamasına rağmen ana meseleleri kıta sahanlıkları ve MEB'ler oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler arasında bu iki konu üzerinde bir uzlaşma metni söz konusu değildir. Mevcut şartlar altında Doğu Akdeniz'deki en dikkat çekici mesele Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Yunanistan-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındadır (Kısacık, 2019b:985).

Doğu Akdeniz'deki ülkeler, menfaatlerine uygun yöntemi tercih ederek bütün kıyıdaşlarla anlaşmaktan daha ziyade münhasır ekonomik bölgelerini tek yanlı olarak belirleme ve ikili anlaşmalar akdetme yoluna gitmektedirler. Söz konusu bağlamda bugüne kadar Doğu Akdeniz'de GKRY, Libya, Suriye, Lübnan ve İsrail tarafından MEB ilan edilmiştir. GKRY'ce diğer ülkeler ile imzalanan MEB anlaşmalarının Türkiye ve KKTC'nin haklarını dikkate almamasından ötürü hakkaniyete uygun olmadığı altı çizilmelidir. Türkiye açısından Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması üç farklı bölge üzerinden irdelenmelidir. İlk bölgeyi Türkiye, Suriye ve KKTC kıyıların olduğu yer oluşturmaktadır. Bu alanda Türkiye ve Suriye arasında yan sınırın belirlenmesi sadece kıta sahanlığı ve MEB'lerin değil aynı zamanda kara sularının da sınırlandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde Türkiye ve Suriye arasında diğer deniz sahalarının sınırlandırılması konusunda resmi bir girişim gerçekleştirilmemiştir. Türkiye ve Suriye arasında coğrafi faktörler temelinde hakkaniyete uygun bir karasuları sınırlandırması, kıyının kuzey-güney yönüne doğru dik bir sınırın çizilmesi ile mümkün olacaktır. Kıta sahanlığı ve MEB yan sınırının ele alınmasında bölgede doğal kaynakların bulunup bulunmadığına ek olarak mevzubahis kapsamda sınırlandırma yapılması elzemdir. (Kısacık, 2019b:986).

Türkiye, 32°16'18" Doğu boylamından başlayarak Kıbrıs Adasının batısındaki deniz sahalarındaki hukuki hak ve yetkilerini 2 Mart 2004'te BM belgesi olarak da yayımlanan mektubu vasıtasıyla kayıt altına aldırılmıştır. Türkiye'nin, milletlerarası deniz hukuku çerçevesinde ve tabii hak olarak görülen 200 millik bir kıta sahanlığı hakkı bulunmaktadır. Türkiye, 32° 16' 18" meridyenin batısı boyunca kendisine ait durumda sahaların bulunduğunu, Türkiye'nin kendi kıta sahanlığının dış sınırları hak sahibi bulunduğu alanları aynı zamanda Mısır ile olan deniz meydana getirdiğini ve kıta sahanlığı hakkına münhasıran sahip olduğu ipso facto (fiilen) ve ab inito (başlangıçtan beri) ilkesinin geçerli bulunması suretiyle, bahse konu sahanın batı bölümünü içeren koordinatları kabul etmediğini BM Deniz Hukuku Bülteni'nde 2 Mart 2004 tarihi itibarıyla yayımlanmış durumdadır (Aslan, 2019).

Bu noktada GKRY'nin sondaja resmi olarak başlayacağını anlamasıyla beraber 15 Eylül 2011'de Türkiye'nin KKTC ile kıta sahanlığı anlaşması akdetmek için uzlaşmaya vardığını ilan etmiştir. Atılan bu adımlara karşın Rumların sondaj çalışmalarından geri adım atmaması üzerine 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta Türkiye ve KKTC arasında eşit uzaklık ilkesi temelinde "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma"ya imza konulmuştur. Anlaşmaya imza konulmasının ertesinde dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yapılan açıklamalardan iki ülke arasındaki anlaşmanın GKRY tarafından atılan tek taraflı adımların sona erdirilmesine dönük olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Eroğlu anlaşmanın akdedildiği gün yaptığı açıklamada imzaladıkları anlaşmanın Rum tarafını bu tarz davranışlardan vazgeçirmeyi amaçlayan bir önlem olduğunu belirtmiştir. Bu paralelde Başbakan Erdoğan, anlaşmanın akdedilmesinin ertesinde dönemin BM Genel Sekreteri ile gerçekleştirdiği görüşmede GKRY'nin taraflı tutumunu terk etmesi halinde Türkiye'nin de geri adım atabileceğini vurgulamıştır. Mevzubahis sınırlandırma anlaşmasının Kıbrıs Türklerinin benzer şekilde GKRY tarafından yapıldığı gibi Ada'nın tümü üzerinde eşit hakları temel aldığı görülmüştür. Bundan dolayı anlaşmadan iki devlet arasındaki olası sınırlandırma sahalarının yalnızca bir bölümünün tespit edildiği ve ihtiyaç duyulması halinde başka sınırlandırma anlaşmalarının da akdedilebileceği anlaşılmıştır. GKRY ise Türkiye ve KKTC arasında akdedilen kıta sahanlığı anlaşmasını yasa dışı ilan etmek suretiyle kınamıştır. Ancak mevzubahis girişimler de GKRY'nin sondaj çalışmalarını engelleyemeyince KKTC Bakanlar Kurulu'nca 22 Eylül 2011 tarihinde Kıbrıs Adası'nın güneyindeki sahalarda petrol ve doğalgaz aranması için Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na ruhsat tahsis edilmiştir (Sandıklı vd., 2016: 39-41).

Bu gelişmeyi müteakiben dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu tarafından BM Genel Sekreteri'ne çözüm doğrultusunda dört maddelik bir teklif paketi sunulmuştur. Türkiye, Eroğlu'nun tekliflerini yapıcı olarak gördüğünü ve desteklediğini ifade etmiş ancak GKRY bunları reddetmiştir. Bunun paralelinde 23 Eylül 2011 tarihinde Piri Reis sismik araştırma gemisi ruhsatlandırılan sahalarda doğalgaz ve petrol aramak için Doğu Akdeniz'de faaliyetlerine başlamıştır. Öte taraftan GKRY de sondaj çalışmalarına devam etmiştir. Aralık 2011'de Noble Enerji keşif yaptığı 12. sahada dikkat çekici miktarda doğalgaz rezervi bulunduğunu dünyaya ilan etmiştir. Bahse konu keşiften güç alan GKRY, 11 Şubat 2012'de AB Resmî Gazetesi'nde yayımlanan bir bildiri ile Kıbrıs'ın güneyindeki on üç sahadan on ikisine yönelik ikinci tur ihaleye çıkmış olacaktı. İhaleye çıkılan on iki sahanın içerisinde bulunan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahaların bir kısmı Türkiye tarafından Akdeniz'de saklı tutulan kıta sahanlığı alanıyla doğrudan, 1, 2, 3, 8, 9 ve 13 numaralı sahalar ise KKTC'nin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na verdiği ruhsat sahaları çakışma halindedir. Türkiye ve KKTC arasında akdedilen kıta sahanlığı anlaşmasında kabul edilen metoda göre geriye kalan sahalar, Kıbrıs Adası'nın deniz yetki sahasında kalmasından ötürü Kıbrıs Türk Toplumunun hak sahibi bulunduğu sahalardır. Türkiye, GKRY'nin Kıbrıs Meselesi çözüme kavuşturulmadan bölgedeki hidrokarbon arama faaliyetlerini ikinci bir ihale kanalıyla genişletmesine karşı çıkmıştır. Dışişleri Bakanlığı'nca 18 Mayıs 2012 tarihinde yapılan açıklamada Türkiye, kıta sahanlığı içerisindeki bölgelerde önceden müsaade alınmaksızın gerçekleştirilecek herhangi bir petrol ve doğalgaz keşif çalışmasına onay vermeyeceğini ilan etmiştir. GKRY'nin ikinci tur ihalesine Kıbrıs Türk Toplumunu da tepki göstermiş ve KKTC'nin, Ada'nın deniz yetki sahaları içerisinde yer alan alanlarında doğal kaynakların keşfi, çıkarılması ve işletilmesi konularında eşit ve ayrılmaz haklarının bulunduğunu kamuoyu ile paylaşmıştır (Sandıklı, Dede, Budak, Ünal, 2016: 39-41).

Burada üzerinde durulması gereken konu ise Doğu Akdeniz'de sınırlandırma hatlarının tespiti açısından en sorunlu alanın Kıbrıs'ın batısındaki bölge olmasıdır. Sertaç Hami Başeren'e göre mevzubahis sahada asgari üç sınırlandırma yapılacaktır. İlk sınırlandırma, Türkiye ve Kıbrıs Adası'nın ilgili kıyıları arasında ikincisi, Türkiye ile Mısır arasında ve de üçüncüsü Türkiye ile Yunanistan'ın ilgili kıyıları arasında gerçekleştirilecektir. Mevzubahis bölgede Türkiye'nin sınırlandırma anlaşması yapmak zorunda olduğu taraflar olan Yunanistan, Mısır ve GKRY, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne imza koymuşlardır. Türkiye hem 1958 Cenevre Sözleşmesi hem de 1982 Sözleşmesi'ne taraf değildir. Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nca 1982 senesinde kabul edilen 2674

sayılı Karasuları Kanunu kapsamında Karadeniz ve Akdeniz’de 12 mil, Ege Denizi’nde 6 mil karasuları ilan edilmiştir. Türkiye, Ege ve Akdeniz’de 21 Eylül 2011’de KKTC ile imzalanan kıta sahanlığı anlaşması dışında MEB veya kıta sahanlığı anlaşması imzalamamıştır (Sandıklı vd., 2016: 45).

Bu alanda GKRY ve Yunanistan’ın politikaları uluslararası deniz hukuku ve uluslararası mahkeme kararları ile aykırılık teşkil etmektedir. Yunanistan’ın Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis adalarını birleştiren hattı temel almasına ilaveten GKRY’nin ise adanın tamamının tek temsilcisi olması iddiasından hareketle Mısır ve Lübnan ile imzaladığı MEB anlaşmaları, Türkiye’ye Doğu Akdeniz’de Antalya Körfezi açıklarında dar bir alanı vermeyi öngörmektedir. Bundan dolayı yapılacak sınırlandırma, örf ve adet hukuku ilkeleri çerçevesinde yapılmak zorunda olacaktır. 1958 Sözleşmesi, 1982 Sözleşmesi ve örf ve de adet hukuku kuralları MEB / kıta sahanlığı sınırlandırılması hususunda ortak bir noktada buluşmuşlardır. Her üç grup kural da sınırlandırmanın bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak hakkaniyet ilkeleri temelinde hakça bir çözüme varılacak şekilde yapılmasını temel almaktadır. Hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda kıyıların durumu ve uzunluğu konuları önemlidir. Buna ek olarak sınırlandırmada adaların mevcudiyeti de göz önünde bulundurulmaktadır. Akdeniz’in yarı kapalı bir deniz statüsüne sahip olmasından ötürü Doğu Akdeniz’de yapılacak sınırlandırmada bölgenin özelliği doğrultusunda bütün ilgili faktörler dikkate alınarak kendine özgü kuralların uygulanması şarttır. Başka bir ifadeyle, Doğu Akdeniz’de deniz yetki sahalarının tespitinde deniz sınırlarının tek taraflı olarak belirlenmemesi ve yapılacak sınırlandırmanın hakkaniyete paralel bir sonuca ulaşmak amacıyla yapılması gerekmektedir. Buradan hareketle Türkiye, GKRY’nin tek yanlı olarak tüm Kıbrıs adına anlaşma yapma yetkisinin bulunmadığına işaret ederek bu mevzuda GKRY’ce yapılan kıta sahanlığı ve MEB belirleme girişimlerini kabul etmemektedir. Türkiye, uluslararası hukuku temel alınarak ikili anlaşmaların yerine kıyı şeridinin uzunluğu, kıyıların birbirine uzaklığı, taraf ülkelerin kaynağa gereksinimi ve ana kara veyahut ada olması benzeri birtakım unsurların göz önünde bulundurulması ve tüm sahildar devletlerce üzerinde mutabık kalınacak bir anlaşmayı savunmaktadır. Bir başka ifadeyle Türkiye, MEB anlaşmalarının söz konusu coğrafyanın tüm ilgili faktörleri dikkate alınarak hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde bir çözüme yol açacak biçimde yapılmasını önceleyen bir politika izlemektedir. Türkiye, Yunanistan ve GKRY’ce ilan edilen MEB sahaları arasında ciddi farklar söz konusudur. Türkiye tarafından ilan edilen alan 145,000 kilometrekare iken, Yunanistan ve GKRY tarafından öne sürülen tezlerde Türkiye’nin MEB’i 41,000 kilometrekaredir (Kıısacık, 2019b: 986-987).

Türkiye'ye ait Yavuz Sondaj Gemisi'nin Kuzey Kıbrıs'ta sondaj faaliyetlerine başlaması, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 10 Temmuz 2019 tarihinde yapılan açıklamada Güney Kıbrıs ve Yunanistan'ın tek yanlı girişimlerine asla müsaade edilmeyeceği, söz konusu iki ülke tarafından Türkiye'ye yöneltilen eleştirilen kabul görmeyeceği ve KKTC ve de Türkiye'nin bölgedeki haklarının ihlal edilmesinin engellenmesine ilaveten bu konuda gerekli tüm girişimlerin vakit kaybetmeksizin hem Türkiye hem de KKTC tarafından atılacağı vurgulanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2019a). 15 Temmuz 2019 tarihinde AB Dış İlişkiler Konseyi (AB üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanlarından oluşmaktadır) toplantısında, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon arama faaliyetlerine cevap olarak dört alanda yaptırım uygulanmasını kararlaştırmıştır. Bunlar; Türkiye'ye AB tarafından 2020 senesinde verilmesi planlanan katılım öncesi mali yardımlarda kesinti yapılması, Ortaklık Konseyi gibi ekonomi ve ticari ilişkilere ilişkin kurumsal ve yine üst düzey siyasî diyalogun dondurulması, Havacılık Anlaşması görüşmelerinin dondurulması ve de Avrupa Yatırım Bankası'ndan Türkiye'ye sağlanacak kredi destek paketinin gözden geçirilmesi talebidir (European Council, 2019). Adı geçen yaptırım kararlarına Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından gösterilen tepkide 10 Temmuz 2019 tarihinde işaret edilen hususların altı bir defa daha çizilmiş ve Kıbrıs Türkleri tarafından 13 Temmuz 2019 tarihinde yapılan ve Türkiye'nin tam desteğini alan kapsamlı iş birliği teklifinin çok önemli bir fırsat olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda AB'nin Ada'nın her iki tarafını bir araya gelmesine ön ayak olmasından daha çok Türkiye'nin aleyhine karar almasının herhangi bir etkisi bulunmayan, gerçeklikten kopuk ve yapıcı olmayan bir tutum olduğu vurgulanmıştır. Buna ilaveten Kıbrıs Meselesinin bu zamana kadar çözülememiş olmasından ötürü Türkiye'nin GKRY ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda görüşme yapmayacağı vurgulanmıştır. 2004 senesinden bu yana AB'nin Kıbrıslı Türklere verdiği sözleri tutmadığına işaret eden açıklamada bütün bu gelişmeler doğrultusunda hem Türkiye'nin hem de Kıbrıslı Türklerin hakkının ve hukukunun tüm imkânlar kullanılmak suretiyle korunacağına vurgu yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2019b).

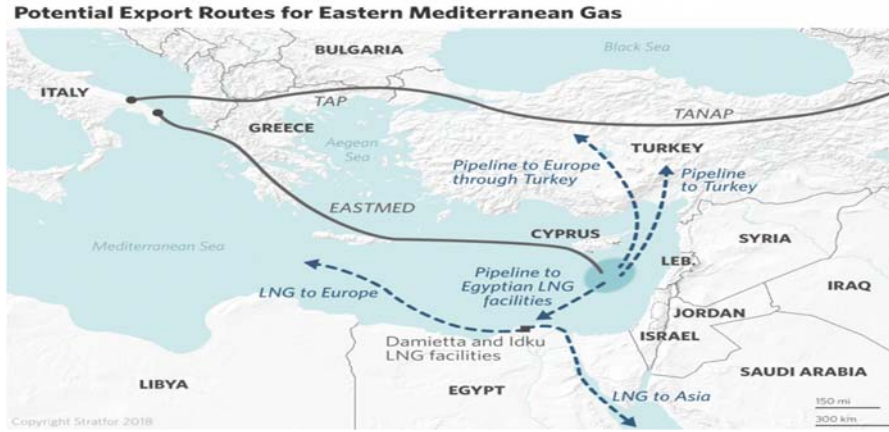
Gündem: Doğu Akdeniz
Reuters taslak metni gördü

AB, Türkiye'ye yaptırıma hazırlanıyor

- 1 AB, Ankara'yla yaptığı üst düzey görüşmeleri donduracak
- 2 Avrupa Komisyonu'ndan, Türkiye'ye aktarılan üyelik öncesi AB fonlarının azaltılması talep edilecek
- 3 Avrupa Kalkınma Bankası'ndan Türkiye'ye kredi vermeyi gözden geçirmesi istenecek.
- 4 Kapsamlı Hava Taşımacılık Anlaşması müzakereleri durdurulacak

Kaynak: (T24, 2019).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sondaj çalışmalarına yönelik eleştiriler hususunda 18 Temmuz 2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan 4 siyasî parti olan; Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve İYİ Parti tarafından ortak bir bildiri yayımlanmıştır. Bahse konu bildiri; Doğu Akdeniz bölgesinde hidrokarbon kaynaklarının paylaşımı hususunda bir oldu-bitti yapılmak suretiyle Kıbrıs Türkü'nün ve Türkiye Cumhuriyeti'nin milletlerarası hukuk çerçevesindeki meşru hak ve menfaatlerinin göz önünde bulundurulmamasına yönelik bütün girişimler kınanmıştır. Aynı bildiri, strateji ortaya koyan çevrelerin siyasetlerine her şartta en net biçimde karşı olunacağı ifadelerine yer verilerek Türkiye'nin bu konudaki kararlılığı bir kez daha vurgulanmıştır (Küçükaya, 2019). Bahse konu minvalde, Türkiye tarafından 1959-1960 Londra-Zürih Antlaşmaları çerçevesinde 20 Temmuz 1974 tarihinde gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 20 Temmuz 2019 günü 45. Yıldönümü olması münasebetiyle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı'ya bir kutlama mesajı gönderilmiştir. Mesajda, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın önemine vurgu yapılmış, Türkiye'nin buradaki resmi pozisyonunun uluslararası meşruiyet olduğu belirtilerek Kıbrıs'taki muhtemel bir çözümün sadece Kıbrıs Türkü'nün politik eşitliğinin güvence altına alındığı ve güvenlik endişelerinin ortadan kaldırıldığı şartlarda gerçekleşebileceğinin altı çizilmiştir. Aynı mesajda Türkiye'nin her koşulda Kıbrıs Türkü'nün hakkının ve hukukunun garantisini olmayı sürdüreceğini ve Ada'nın zenginliklerinin tek taraflı olarak kullanılmasına hiçbir biçimde izin verilmeyeceği vurgulanmıştır. Bu minvalde son olarak Türkiye, Ada'da kalıcı ve adil çözümün tesisi için Doğu Akdeniz'de gerilimin değil barışın hüküm sürmesine yönelik bütün imkânlarını kullanacağına işaret etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2019).

Kaynak: (Stratfor, 2018).

2. Avrupa Birliği'nin PESCO Girişimi'nin Doğu Akdeniz Bölgesel Güvenlik Parametrelerine Olası Yansımaları

Doğu Akdeniz'de giderek artan aktör sayısı ve bu aktörlerin söylem ile eylemleri analiz edildiğinde hidrokarbon rezervleri üzerinden başlatılan yeni soğuk savaşın ekonomik alandan giderek jeopolitik alana kaydığı görülmektedir. Bu aktörler içinde, yeni soğuk savaşa politika ve strateji açısından en hazırlıksız yakalanan aktörün, kendi içinde de sorunlarla boğuşan AB olduğu görülmektedir. Brexit sonrası belirsizlikler, yükselen popülizmle mücadele edememek, SDG ve NATO politikaları üzerinden Avrupalıları bölen ve sıkıştıran Trump vb. diğer sınırlılıklar nedeniyle AB, Doğu Akdeniz'de jeopolitik oyunu dönüştürücü proje önerememektedir. AB'nin, Doğu Akdeniz'i dönüştürme konusunda kabiliyetleri çok sınırlı olan ve ABD destekli projelere angaje GKRY'nin peşine takılan bir tutum takındığını söylemek mümkündür. AB'nin kurumsal olarak yaşadığı ve kimi uzmanlarca AB krizi olarak nitelendirilen süreç, küçük aktör çıkarıcılığına ya da büyük aktörlerin küçük aktörler tarafından çatışmaya sürüklendiği (chainganging) irrasyonel davranış biçimlerine de fırsat vermektedir. Kısacası Avrupalılar, ABD-Rusya-Türkiye arasındaki pazarlıkların uzağında kalmış, ABD'nin temelde Rusya karşıtlığı üzerine kurguladığı politikanın bir aracı haline düşmüş durumdadırlar. Ancak, peşine takıldıkları bu sürecin akıllı bir jeopolitik tercih olup olmadığından da emin olmadıkları değerlendirilmektedir. AB soğuk savaşın aktörü olmaktan hızla uzaklaşırken, şimdilik ABD'nin desteklediği, Rusya'nın seyrettiği ve Türkiye ile KKTC'ni dışlamaya odaklı bir oyunun adeta bir parçası oldukları gözlemlenmektedir (Ateşoğlu-Güney, 2019).

GKRY sözde ilan ettiği münhasır ekonomik bölgelerin varlığını uluslararası kamuoyunda kabullendirmek maksadıyla, önce konunun içerisine büyük uluslararası şirketleri sokmuş ve bu sayede söz konusu şirketlerin arkasındaki ABD, İtalya ve Fransa ile Türkiye'yi karşı karşıya getirecek bir oyun kurgulamıştır. Ardından da İsrail, Mısır, Irak ve Suriye'yi işin içerisine çekmeyi başarmıştır. Halen, bölgede Fransız Total, İtalyan ENI, Amerikan Exxon Mobil ve Qatar Petroleum gibi enerji devleri faaliyet göstermektedir (Güler, 2019a). Doğu Akdeniz'deki enerji yataklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmek için her türlü provokasyona girişmekten çekinmeyen Yunanistan ve GKRY, Türkiye'nin kararlı karşı hamleleri ile karşılaşmışlar ve üyesi oldukları AB'den Türkiye'ye karşı güvenliklerinin sağlanabilmesi için çeşitli arayışlar içerisine girmişlerdir. Bu arayışlardan biri de AB'nin askerî güç ile destek sağlamasıdır. Bu girişimler sonucu AB, PESCO adlı güvenlik teşkilatını devreye sokma yönünde karar almış ve deniz gücü gönderme konusunda hazırlıklara başlamıştır. Bu karar doğrultusunda Fransız ve Alman deniz gücünün bölgeye sevki planlanırken, GKRY'ne mali destek verilmesi de düşünülmektedir. GKRY'ni üs olarak kullanarak doğalgaz rezervini yağmalamak isteyen AB'nin, Türkiye'nin bölgede yürüttüğü doğalgaz ve petrol arama çalışmalarını aksatmayı, aynı zamanda dağılma aşamasında olan birliğin dağılmadığını göstermek için dünyaya güç gösterisi yapmayı hedeflediği öngörülmektedir (Akşam, 2019).

PESCO, Avrupa Birliği'nin üç temel sacayağından biri olan "Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının (ODGP)" alt ayaklarından "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP)" çerçevesinde atılmış adımlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Hükümetlerarası bir savunma örgütü olan NATO çok daha mütevazı iş birliği hedefine sahipken, PESCO'yu ileri süren AB ülkeleri daha sıkı bir askerî iş birliği önermektedirler (İnat, 2018).

Aslında PESCO konusunda ilk hamlenin NATO Komutanlık devir teslim töreninde geldiği dikkatlerden kaçırılmamalıdır. NATO üyesi olmayan GKRY'nin törene davet edilmesi son derece anlamlıdır. Türkiye'nin bu konuya tepkisi sert olmuş ve tören alanı terk edilmiştir. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy tarafından konuyla ilgili olarak yapılan açıklamada SHAPE Karargâhı'nın söz konusu sağduyudan uzak hareketinin kınandığı, bu karargâhın NATO üyesi ülkelerin politik kontrolünde olup ilgili çerçevede hareket sorumluluğu bulunduğu işaret edilmiştir. Aynı açıklamada söz konusu emrivaki girişimlerden karşılık beklenmesinin NATO ve AB arasındaki iş birliği için yararlı olmayacağı vurgulanmış ve de NATO makamlarını, bütün ittifak yapılanmalarının ortak kararlara ve iki örgüt arasında üzerinde anlaşılacak çerçeveye uygun davranmasının sağlanmasına

dönük olarak Türkiye tarafından çağrıda bulunulduğu belirtilmiştir (Güler, 2019b).

Doğu Akdeniz’de İtalyan ENİ şirketine ait ‘Saipem 12000’ gemisi, Şubat 2018’de Türkiye’nin Kıta Sahaneliği/Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ve KKTC’nin MEB’si içerisinde yer alan üçüncü parselde doğalgaz araması yapmak istemiş, bunun üzerine Türkiye önce bölgede askerî tatbikat başlatmış, ardından da ‘Saipem 12000’ gemisi, üçüncü parsele yaklaşma girişiminde bulunduğu anda karşısında Türk savaş gemilerini bulmuştur. Türk Donanması Şubat 2018’de, İtalyan ENİ şirketine ait ‘Saipem 12000’ gemisini karasularına/MEB’sine yaklaştırmamıştır. Bu girişimleri sonuçsuz kalan GKRY ve AB, bir daha böyle bir durumda kalmamak adına adımlar atmaya çalışmaktadır (Güler, 2019b).

AB’nin PESCO ile planlandığı kullanım şekli dikkate alınarak aşağıda yer verilen sorulara da açık cevaplar aramak gerekmektedir:

- PESCO’nun öncelikli hedefinin Yunanistan ve GKRY’ni, Ege ve Doğu Akdeniz’de her şekilde, Türkiye ve KKTC’ye karşı desteklemek olduğu açıkça görülmektedir. Türkiye, NATO üyesi bir ülkedir. Türkiye’nin üzerine NATO gücü ile gidemeyen AB ve GKRY, PESCO üzerinden sonuç elde etmeyi mi planlıyor?
- Türkiye ile KKTC’ye karşı Ege ve Doğu Akdeniz’de her türlü provokatif girişimde bulunan Yunanistan ile GKRY şimdi de PESCO’nun desteğini arkalarına alarak Türk askerî varlığına karşı yeni bir denge arayışı içine mi girdi?
- Avrupa Birliği, Doğu Akdeniz’de PESCO üzerinden ‘koruma’ gerekçesini ileri sürerek enerji yataklarının kontrolünü bir oldubittiye getirerek ele geçirmeyi mi planlıyor?
- Güney Kıbrıs’ta Fransa’ya ait askerî donanma üssü mevcuttur. Yarın bu donanma üssü Fransız donanma üssü olması yanında AB’nin NATO’su olarak gösterilen PESCO bayrağını da kullanmaya başlarsa ne olacaktır?
- Doğu Akdeniz’de Türk Donanmasının karşısına AB’nin 23 üye ülkesinin imzası ile kurulan PESCO mu çıkartılacak? (Güler, 2019b).

AB ülkelerinin savunma endüstrilerinin daha etkili ve rekabet edebilir bir seviyeye gelebilmesinin amaçlandığı, AB’nin stratejik konumunu daha da güçlendireceği, gerektiği yer ve zamanda da; AB olarak tek başına veya ilgili partner ile hareket etme kabiliyeti kazandırma olanaklarını artıracığı hakkında

değerlendirmeler yapılan PESCO, savunma birliğine gidiş doğrultusunda ilk adım olarak öngörülmektedir (Akyar, 2017).

Bir Avrupa Ordusu oluşturma düşüncesi başlangıçta kulağa hoş gelse de bu oluşumu gerçekleştirmenin kolay olmayacağı da açıktır. Bir ordu ve bunun savaş kültürünü oluşturmak zaman almaktadır. 1990'larda bağımsızlığını kazanan Ukrayna'nın ordusunun 25 yıl sonra tek kurşun atmadan Kırım'ı terk etmesinin altında da bu kültür birikimi eksikliği yatmaktadır. Avrupa'da bu kültürün şimdilerde mevcut olduğu pek söylenemez. Fransa 2013 yılında Mali'de tek başına bir operasyon gerçekleştirmek istemiş, fakat bu tür harekâtın üstesinden tek başına kalkmasının mümkün olmadığını kısa sürede anlamıştır. Operasyonun devamında müttefik güçlerin keşif ve lojistik konularında desteğine muhtaç olmuştur. Avrupa ülkelerindeki tasarruf tedbirleri de aynı şekilde askerî müdahale yeteneklerini sınırlamaktadır. Bu nedenle Alman donanmasındaki denizcilerin eğitimlerini sadece karada yapabilmesi konuyu örneklemesi açısından ilginçtir (Alpar, 2018).

Günümüzde harcama kriterlerini karşılamakta zorlanan ülkelerin, bundan sonra daha da artacak olan bir Avrupa Ordusunu finanse edeceklerini düşünmek hayal olacaktır. 2020 yılı için ayrılan 5 milyar Euro kaynağın bu iş için çok küçük kalacağı açıktır. Kaldı ki orduların sadece savunma bütçelerine göre değerlendirmesi de doğru değildir. Savaş tecrübesi, tarihi, kültürü, eğitimi, morali de işin içine katıldığında, uzun yıllar savaşmamış Fransız ve Alman ordularının durumu daha iyi anlaşılacaktır. Mali'de başarısız olan Fransa'nın aksine, Türk Ordusu tek başına yurt dışında gerçekleştirdiği başarılı operasyonlara savaş kültürü ve tecrübesini aktarabildiğini kanıtlamıştır. Bu açıdan dünyanın en güçlü ordularından birisi olduğu bütün dünyada genel kabul görmektedir. PESCO'ya konu olan 23 AB ülkesinin büyük çoğunluğu ise ordu niteliğinde bile olmayan kolluk gücü niteliğindedir. Lüksemburg'un 1000, Estonya'nın 5.000, Slovenya'nın 8.000, Letonya'nın 9.000, Slovakya'nın 14.000, Hırvatistan'ın 18.000, Macaristan'ın 23.000, Belçika'nın 32.000, Bulgaristan 33.000 kişilik orduları bu kapsamdadır. 70 yıllık tecrübesine rağmen NATO bile üye ülke askerlerini müşterek bir operasyonda bir araya getirmekte zaman zaman zorlanırken, AB'nin 23 ülkesini bir araya getirebilecek tecrübe ve birikiminin daha uzun yıllar olamayacağı açıktır (Alpar, 2019). Yunanistan ve GKRY dâhil 23 üye ülkenin onay verdiği PESCO'yu Rum medyası "Kıbrıs İçin Koruma Kalkanı Anlaşması" olarak duyurmuş, "Güvenlik ve garantiler konusunda Ankara'ya karşı eline koz vererek Güney Kıbrıs'ı güçlendirdiği", güvenliği sağlamak için Avrupa Kuvvetlerinin olacağı" şeklinde analizlere ve beyanlara yer vermiştir (AB Haber, 2017).

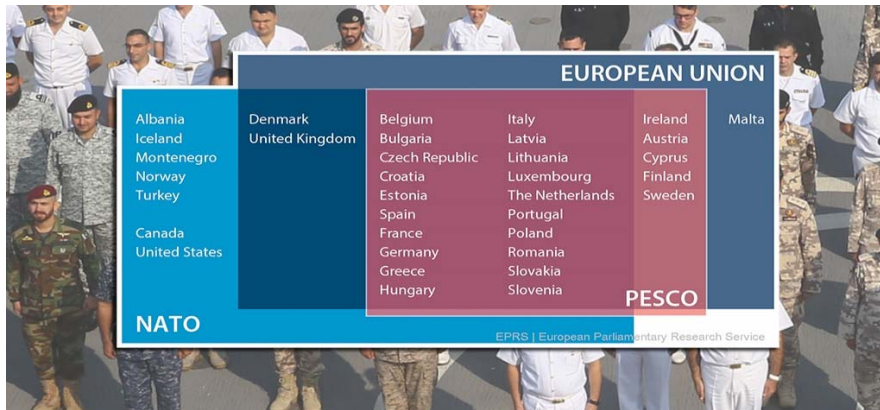
Kaynak: (Yeni Şafak, 2019).

GKRY, AB nezdindeki girişimlerine devam ederken diğer ülkelerle de güvenlik konusunda iş birliğine giderek Türkiye'ye karşı konumunu güçlendirmek istemektedir. Bu girişimlerden biri de GKRY ve Fransa Savunma Bakanları arasında 15 Mayıs 2019'da imzalanan askerî savunma iş birliği anlaşmasıdır. Buna göre, Fransa, Güney Kıbrıs'ın Mari bölgesinde yer alan Evangelos Florakis Deniz Üssü'nü kullanma hakkını elde etmiştir. Ayrıca, deniz üssünün, Fransız donanmasının bölgede sürekli olarak konuşlanmasına imkân sağlayacak şekilde geliştirileceği duyurulmuştur. Gerekli maddi desteği Fransa'nın sağlayacağı anlaşmanın maddeleri arasında yer almıştır. Anlaşmayla birlikte Fransız Charles de Gaulle uçak gemisinin bölgemizde rahatça seyretmesi hedeflenmektedir. Anlaşmada yer alan diğer bir maddeye göre ise, Fransız donanması Kıbrıs adası çevresinde hidrokarbon araması yapan Total şirketine ait gemileri korumayı da özellikle taahhüt etmektedir. Türk donanmasının bölgedeki faaliyetlerine karşı Fransa'nın Rum Yönetimi ile iş birliği içinde olacağı da yine anlaşmanın maddeleri arasında yer almaktadır. Anlaşma ile birlikte Fransa'nın Rum tarafındaki askerî üslerde de incelemeler yapacağı, Rum Milli Muhafız Ordusu'nun silah sistemlerinin modernize edilmesi konusunda destek vereceği ve ortak tatbikatların artırılacağı belirtilmektedir. 15 Mayıs günü GKRY ile Fransa Savunma Bakanları arasında imzalanan askerî savunma iş birliği anlaşması, Garanti ve İttifak Antlaşmalarının açık ihlali anlamına gelmektedir (Güler, 2019c).

Fransa ayrıca GKRY'nin PESCO üyeliğini geçtiğimiz yıllarda sağlayarak 5 programa dâhil olmalarını ve özellikle de geçtiğimiz günlerde PESCO'da 3 ayrı programa daha katılımını sağlamıştır. Mari deniz üssünün ise AB desteğinde modernizasyonunun 2021 yılında tamamlanması hedeflenmiştir. Bu gelişmeler olurken Yunanistan, Güney Kıbrıs üzerinde kara alanında askerî operasyonel tatbikatlarını artırmış, İsrail ile de kara ve

hava tatbikatları gerçekleştirmiştir. İlâveten, 2012 yılında İsrail ve GKRY arasında sözde münhasır ekonomik bölgelerin korunması adına denizleri koruma ordusu kurulması kararlaştırılmış ve bunun deniz altı ve torpidolarla sağlanması üzerine anlaşılmıştır. Mısır ise GKRY ile derinleşen askerî iş birliğine gitmiş, Medusa 6, Arap Kalkanı-1 gibi çok uluslu tatbikatlarını deniz alanlarında artırarak özellikle Türkiye ile de ihtilaf arz eden sözde MEB alanlarını korumak maksadı ile 3 deniz üssü inşasını başlatmıştır (Gözügüzelli, 2018). Diğer taraftan ABD’de paylaşım mücadelesinde yer almak istemektedir. Hazırladıkları “Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Yasası”na göre; GKRY’ne silah satışı ile ilgili kısıtlamaların kaldırılması, ABD, İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs arasında enerji işbirliğini koordine edecek bir ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezinin kurulması, Yunanistan’a 3.000.000 ABD Doları tutarında doğrudan askerî yardım yapılması, 2020-2022 yılları arası mali dönemlerinde Yunanistan ve GKRY’ne Uluslararası Askerî Eğitim yardımı yapılması, S-400 hava savunma sistemi alma planından vazgeçmediği sürece ABD kanunları hükümleri çerçevesinde Türkiye’ye F-35 sevkiyatı yapılmaması, yönetim tarafından, Rusya’nın ve bölgedeki Rusya ve diğer ülkelerin “zararlı” faaliyetlerine karşı genişletilmiş bir güvenlik ve enerji işbirliği stratejisi hazırlanması öngörülmektedir (AB İlan, 2019).

Bununla birlikte NATO ile PESCO’yu güvenlik iş birliği seviyesi açısından mukayese ettiğimizde, PESCO’nun bir adım önde olduğunu söylemek mümkün olabilecektir. NATO’nun “hükümetlerarası” bir iş birliği platformu, PESCO’nun ise temel karakteri “ulusüstü” yani “hükümetler üstü” olan Avrupa Birliği çatısı altında yürütülen bir iş birliği mekanizması olduğunu dikkate aldığımızda, hedefleri açısından PESCO’nun başarı şansının NATO’dan daha az olduğu vurgulanabilir (İnat, 2018).

Kaynak: (SETAV, 2019).

İspanya'nın ayrılıkçı Bask bölgesi ve ETA terörü sorununu çözmesinde AB çatısı altında kurdukları siyasî, ekonomik ve güvenlik ortaklığının gereğini yerine getiren Birlik üyesi devletler İspanya'ya bu konuda tam destek vererek Bask/ETA sorununu çözmesini sağlamışlardır. Aynı şekilde Katalonya sorunu sırasında da Birlik üyeleri İspanya'ya tam destek vererek Madrid'in gerektiğinde şiddete başvurarak bu meseleyi çözmesine sessiz kalmışlardır. NATO üyesi Türkiye'nin PKK ve FETÖ terör örgütleri karşısındaki mücadelesine bu örgüt çatısı altındaki müttefiklerinin nasıl tepki verdiğine baktığımızda ise, AB çatısı altındakine benzer dayanışma kesinlikle görülmemektedir. Başta ABD, Almanya ve Fransa olmak üzere NATO'nun birçok üyesinin, güvenlik ortaklığının gereğini yerine getirmek yerine bu örgütlere doğrudan ya da dolaylı destek verdikleri ve vermeye devam ettikleri görülmektedir (İnat, 2018).

Halen hukuka aykırı şekilde Kıbrıs'ın güvenliğinin ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan ve İsrail tarafından sağlandığı söylenebilir. Ada'nın %3'ünde askerî üsleri bulunan İngilizler, Akrotiri üssüne 100'ün üzerinde yeni nesil F-35 uçaklarının konuşlandırılmasına karar vermiştir. Bu üslerde NATO uçakları da görev yapmaktadır. Suriye'deki hedefleri 15 dakika içinde vurup dönecek bir konuma sahiptirler. Ada'da 3.000 civarında İngiliz askerinin görev yaptığı tahmin edilmektedir. Ayrıca NATO ve ABD'nin kullandığı elektronik ve sinyal istihbaratı sağlayan ve Ortadoğu'yu dinleyen istasyonları bulunmaktadır. Kıbrıs adası enerji faaliyetleri açısından hızla ABD, İngiltere ve Avrupa Birliği'nin askerî üslerinin merkezi haline gelmektedir. GKRY'de birçok yatırımları olan Rusya ve bölgede varlık göstermeye başlayan Çin, dikkate alınması gereken diğer aktörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Yücel, 2019).

Bu açıdan bakıldığında ve eldeki veriler kapsamında PESCO'nun kısa vadede etkili olamayacağı düşünülse bile PESCO adı altında olmasa da başta Fransa olmak üzere AB ülkelerinin daha önce İspanya'ya karşı gösterdikleri dayanışmayı Türkiye'ye karşı da gösterebilecekleri dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Sonuç

XX. Yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşının geniş kapsamlı yıkıcı etkilerini çok yakından yaşayan Avrupa ülkeleri, 1945 sonrası dönemde söz konusu savaşların temel unsurlarından birisini oluşturan kömür ve çelik kaynaklarının ulus üstü bir yapılanma tarafından yönetilmesi kararını almışlardır. Avrupa bütünleşmesinin başlangıcı ve ateşleyicisi olarak kabul edilen bahse konu süreç, enerji kaynaklarının ortak kontrolüne ve de bunun

barışçıl amaçlarla kullanımını öngören bir şekilde cereyan etmiştir. 6 ülke ile başlayan bütünleşme süreci, günümüzde 27 üyeyi kapsayan ve de neredeyse hayatın tüm alanları ilgilendiren geniş kapsamlı bir bütünleşmenin yanı sıra derinleşme sürecinin tecrübe edildiği bir sistem olan Avrupa Birliği adıyla günümüzde yoluna devam etmektedir.

Yaklaşık olarak 500 milyon kişinin yaşamakta olduğu dünyanın en başarılı ekonomik bütünleşme hareketlerinden birisi olarak nitelendirilen Avrupa Birliği, ekonomik açıdan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve de örgütlere benzer şekilde özellikle hidrokarbon kaynaklarının ithalatına yüksek oranda bağımlı durumdadır. Burada kastedilen petrol ve doğalgaz bağlamında Birlik'in çok kısıtlı kaynakları bulunmaktadır. Her geçen sene artan enerji gereksinimi ve dış alımın bir sonucu olarak AB özellikle Rusya'ya doğalgaz bağlamındaki yüksek bağımlılığını azaltmaya yönelik girişimlere iki binli yıllarda gittikçe ağırlık vermeye başlamıştır. 2006 ve 2009 yıllarında yaşanan Rusya ile Ukrayna arasındaki doğalgaz tedarik ücretlerindeki anlaşmazlıktan kaynaklanan kış dönemindeki kesintilerden ötürü çok zor şartları yaşamak zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda AB, tedarikçi ülke olarak Rusya'ya ve enerji transit ülkesi olarak Ukrayna'ya yönelik artan bağımlılığını azaltmak amacıyla, alternatif doğalgaz kaynaklarına ve bunların kendisine hem sorunsuz hem de kesintisiz olarak taşınmasına yönelik girişimleri enerji güvenliği politikaları gündeminin ilk sıralarına yerleştirmiştir.

Söz konusu çerçevede düşünüldüğünde ön plana çıkan seçeneklerden birisini iki binli yılların ilk on yıllık döneminde keşfedilen Doğu Akdeniz bölgesindeki zengin doğalgaz kaynakları oluşturmaktadır. Özellikle İsrail, GKRY, Mısır ve Lübnan açıklarında keşfedilen gaz kaynaklarının Avrupa piyasalarına boru hatları ve sıvılaştırılmış doğalgaz şeklinde taşınmasına yönelik projelere ağırlık verilmiştir. Ancak bölgede yaşanan Kıbrıs Meselesi, İsrail-Filistin Anlaşmazlığı, İsrail-Lübnan Meselesi, Suriye Krizi'nin yanı sıra Doğu Akdeniz'e sahildar devletlerarasındaki MEB anlaşmazlıklarının varlığı adı geçen ülkelerin doğalgaz kaynaklarının ticarileştirilmesi önündeki en büyük ve ciddi engelleri teşkil etmektedir. Doğu Akdeniz'de bölge devletleri arasında uzlaşmaya varılmış ortak bir MEB anlaşmasının olmamasından ötürü taraf ülkeler burada bireysel girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle GKRY'nin bu bağlamda Türkiye'yi denklem dışında bırakarak, aralarında İsrail ve Lübnan'ın olduğu diğer ülkelerle MEB anlaşmaları akdetmesi ve de uluslararası enerji şirketlerini bölgeye davet ederek sondaj izinleri vermesi bölgede zaten var olan gerilimi bir kademe daha yükseltmiştir. İlgili bağlamda AB ve ABD'nin de desteğini alan GKRY-İsrail-Mısır-Yunanistan dördlüsü, Türkiye'yi devre dışı bırakarak doğalgaz taşıma projelerini faaliyete geçirmek

üzere gün geçtikçe çalışmalarını yoğunlaştırmaktadırlar. Ancak Türkiye ve KKTC tarafından yapılan resmi seviyedeki açıklamalar yakından incelendiğinde, Ankara'nın uluslararası hukuk tarafından kendisine bahşedilen haklar çerçevesinde hem kendisinin hem de KKTC'nin haklarını doğal olarak koruma konusunda hiçbir biçimde geri adım atmayacağı açıkça görülmektedir. Buna ilaveten Ankara, söz konusu çerçevedeki ilgili haklarını korumak amacıyla tüm güç unsurlarının içerisinde olduğu (sondaç çalışma yapan gemilerine hem denizden hem de havadan Türk ordusu tarafından kapsamlı korunma sağlanması gibi) bir stratejiyi kararlılıkla ortaya koymaktadır.

Öte yandan burada altının kalın çizgilerle çizilmesi gereken bir unsur ise Doğu Akdeniz doğalgaz kaynaklarının özellikle Avrupa piyasalarına taşınmasına dönük olarak geliştirilen boru hatları ve sıvılaştırılmış doğalgaz seçenekleri üzerinde detaylı maliyet-kar analizleri yapıldığında, ilgili kaynakların Türkiye üzerinden inşa edilecek bir boru hattı ile Avrupa pazarlarına aktarılmasının en uygun, akılcı ve de ekonomik seçenek olduğu çok açık bir biçimde gündemde yer almaktadır. Öncelikli olarak Rus doğalgaz kaynaklarının ithalatına yönelik bağımlılığını azaltmayı enerji güvenliği politikalarının ilk sırasına yerleştiren Avrupa Birliği'nin sadece GKRY-İsrail-Mısır-Yunanistan tarafından geliştirilen ve Türkiye'yi tamamen doğalgaz taşıma projelerinin dışında tutan politikalara ağırlık vermesine ilaveten bu konuda Ankara'yı sürekli olarak eleştirmesi kanımızca mantıklı bir tutum olarak kıymetlendirilmemektedir. Ortaya konulan kapsamlı maliyet-kar analizlerde en akılcı seçenek olarak görülen Türkiye üzerinden yapılacak bir boru hattı ile söz konusu kaynakların taşınması içeren projenin AB ve diğer taraf ülkeler tarafından gündem dışı tutulması çok yanlış bir politika olup hakkaniyet ilkeleri ile uyumluluk arz etmemektedir.

Bu konuda son dönemlerde Rusya tarafından Doğu Akdeniz'deki doğalgaz kaynaklarının ekonomik açıdan değerlendirilmesine yönelik olarak Türkiye ile yakın çalışılabileceği yönünde güçlü niyet beyanları dikkate alındığında Ankara'nın Doğu Akdeniz'de göz ardı edilemeyecek kadar çok hayati önemde bir aktör olduğu gerçeği karşımızda apaçık bir biçimde durmaktadır. Her ne kadar aralarında hem çok güçlü ve kapsamlı ilişkilerin yanı sıra Ukrayna ve de Gürcistan gibi konularda ciddi anlaşmazlıklar bulunan Türkiye ve Rusya'nın Doğu Akdeniz doğalgaz kaynakları bağlamında da yakın ilişkiler geliştirebileceği ihtimali, aslında Brüksel'in Ankara'yı dışlayıcı politikalarının çok önemli bir sonucu olarak görülmelidir. Eğer AB gelecekte, Doğu Akdeniz bölgesinde özellikle doğalgaz kaynakları ve diğer kayda değer bölgesel güvenlik konularında etkin bir aktör olarak varlığını tesis etmek

istiyorsa, ivedi bir biçimde göz önünde bulundurması gereken aktör her zaman için Türkiye olmalıdır. Rusya'nın özellikle Türk Akımı ve Kuzey Akımı bağlamında, Avrupa kıtasına yönelik yaptığı ciddi atılımlar düşünüldüğünde, Avrupa Birliği tarafından Türkiye'ye yönelik cezalandırıcı girişimlerde bulunulması, özellikle önümüzdeki dönemde kıtanın enerji güvenliği politikalarına yönelik olumsuz gelişmelerin tecrübe edilmesine yol açabilecektir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Yunanistan ile birlikte attıkları adımlar savunma maksadını fazlasıyla aşan bir nitelik göstermektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ve hemen yanı başında bulunan Türkiye Cumhuriyeti'ni hedef alan iş birliği çabaları ve silahlanma girişimleri tehditkr bir nitelik taşımaktadır. Diğer taraftan kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için iki üyesine destek peşinde olan Avrupa Birliği ise PESCO ile Türkiye'nin hakimiyet alanını daraltmayı ve bölgede yürüttüğü doğalgaz ve petrol araştırma çalışmalarını aksatmayı amaçladığı görülmektedir.

Bütün bu gelişmeler Türkiye'nin garantörlük hakkının devam etmesinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. KKTC'de Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri oldukça GKRY ve Yunanistan'ın hedeflerine ulaşamayacakları aşıkardır. Türkiye'nin ilk fırsatta Deniz Kuvvetleri için daimi bir s oluşturmasının, S-400 hava savunma sistemini bu bölgeyi de kapsamına alacak Şekilde yerleştirmesinin, özellikle Lübnan ile İsrail arasındaki MEB anlaşmazlığından yararlanarak Lübnan ile iş birliğine gitmesinin, Rus Şirketleri ile hidrokarbon arama ve çıkarma konularında anlaşma imzalanması konusunda girişimlerde bulunmasının, KKTC'nin tanınması doğrultusunda faaliyetlerini arttırmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- AB Haber, (Kasım 20, 2017). *Anastasiadis: "Avrupa kuvvetleri güvenliği sağlayacak, Türk kuvvetlerine gerek kalmayacak" PESCO'yu Yunanistan'ın imzalaması...* Erişim Adresi: <https://www.abhaber.com/anastasiadis-avrupa-kuvvetleri-guvenligi-saglayacaktırk-kuvvetlerine-gerek-kalmayacak/>, (Erişim Tarihi: 01.08.2019).
- AB İlan, (Haziran 26, 2019). *ABD'den Doğu Akdeniz'de Suları Isındırarak Yeni Hamle*. Erişim Adresi: <https://ab-ilan.com/abdden-dogu-akdenizde-sulari-isindiracak-yeni-hamle/>, (Erişim Tarihi:02.08.2019).
- Akyar, M. S. (Aralık 5, 2017). *Avrupa Birliğinde Yeni Arayışlar; PESCO ve Smart Defence*. Erişim Adresi: <http://www.gau.edu.tr/haber/3700/avrupa-birligiamp039nde-yeni-arayislar-pesco-ve-ampquotsmart-defenceampquot/>, (Erişim Tarihi:01.08.2019).
- Alpar, G. (Kasım 16, 2018). *Değişen Dengelerin İşareti: Avrupa Ordusu Oluşturma Düşüncesi*. Stratejik Düşünce Enstitüsü. Erişim Adresi: <https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/degisen-dengelerin-isareti-avrupa-ordusu-olusturma-dusuncesi-kose-yazisi-8275>, (Erişim Tarihi: 01.08.2019).
- Aslan, C. (Nisan 23, 2019). *Türkiye Akdeniz'de Neden Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmiyor?* Haber Güneş: Enerji Günlüğü. Erişim Adresi: <https://habergunes.com/turkiye-akdenizde-neden-munhasir-ekonomik-bolge-ilan-etmiyor/17344/>, (Erişim Tarihi: 14.09.2019).
- Ateşoğlu-Güney, N. (Temmuz 25, 2019). *Akdeniz'de Enerji Oyunu*. SETA. Erişim Adresi: <https://www.setav.org/5-soru-akdenizde-enerji-oyunu/> (Erişim Tarihi: 01.08.2019).
- European Council (July 15, 2019). European Council Meeting (20 June 2019) – Conclusions, Brussels, 20 June 2019 (OR. en) EUCO 9/19 CO EUR 12 CONCL 5. Erişim Adresi: <https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.07.2019).
- Gözgüzelli, E. (Kasım 26, 2018). *Bir Beka Meselesi: Doğu Akdeniz*. Yeni Şafak. Erişim Adresi: <https://www.yenisafak.com/hayat/bir-beka-meselesidogu-akdeniz-3411123>, (Erişim Tarihi: 02.08.2019).
- Güler, G. (Mayıs 11, 2019a). *Doğu Akdeniz ve Ege'deki Gasp ile Çatışma Girişimleri*. Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi. Erişim Adresi: <http://turksam.org/dogu-akdeniz-ve-egedeki-gasp-ile-catisma-girisimleri>, (Erişim Tarihi: 01.08.2019).
- Güler, G. (Mayıs 11, 2019b). *NATO Krizi, PESCO ve Doğu Akdeniz*. Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi. Erişim Adresi: <http://turksam.org/nato-krizi-pesco-ve-dogu-akdeniz>, (Erişim Tarihi: 01.08.2019).
- Güler, G. (Mayıs 30, 2019). *Rumlar Ateşle Oynuyor*. Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi. Erişim Adresi: <http://turksam.org/rumlar-atesle-oyuyor>, (Erişim Tarihi: 02.08.2019).

- İlhan, S. (2019), *Jeopolitik-Güç Odağı Kuramı*. İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi.
- İnat, K. (Kasım 24, 2018). *PESCO ve NATO: Hangisi Daha İleri İş Birliği?* Erişim Adresi: <https://www.setav.org/pesco-ve-nato-hangisi-daha-ileri-is-birligi/>, (Erişim Tarihi: 12.09.2019).
- Kısacık, S. (2019a). 21. Yüzyılda Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği Politikaları Bağlamında Akdeniz Bölgesi'nin Önemi Anlamak. içinde *Akdeniz Jeopolitiği* Cilt II, Hasret Çomak ve Burak Şakir Şeker (ed.). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 1101-1127.
- Kısacık, S. (2019b). 21. Yüzyılda Avrasya Enerji Jeopolitiği'nin Potansiyel Yeni Yıldızı Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliğinin Temel Parametreleri. içinde *Akdeniz Jeopolitiği* Cilt II, Hasret Çomak ve Burak Şakir Şeker (ed.), Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 977-1015.
- Küçükkaya, E. (Temmuz 18, 2019). Meclis'ten Doğu Akdeniz İçin Ortak Bildiri Yapıldı! *Enerji Portalı*. Erişim Adresi: <https://www.enerjiportali.com/meclisten-dogu-akdeniz-icin-ortak-bildiri-yapildi/>, (Erişim Tarihi: 19.07.2019).
- Sandıklı, A., Dede, O., Budak, T., Ünal, B. (2016). Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye. içinde Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya (ed.), *Bölgesel Sorunlar ve Türkiye*, İstanbul, BİLGESAM Yayınları, ss. 1-65.
- SETAV (2018). *PESCO ve NATO: Hangisi Daha İleri İş Birliği?* <https://www.setav.org/pesco-ve-nato-hangisi-daha-ileri-is-birligi/> (Erişim Tarihi: 12.09.2019).
- Stratfor (2018). *The Eastern Mediterranean's New Great Game Over Natural Gas*. <https://worldview.stratfor.com/article/eastern-mediterraneans-new-great-game-over-natural-gas>, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2019).
- T24 (2019). AB'den Türkiye'ye Sondaj Yaptırımı Kararı. <https://t24.com.tr/haber/ab-den-turkiye-ye-sondaj-yaptirimi-karari,830751>, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2019). "20 Temmuz Barış ve Özgürlük Bayramı Mesajı". Erişim Adresi: <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/107099/20-temmuz-baris-ve-ozgurluk-bayrami-mesaji>, (Erişim Tarihi: 13.09.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2019a). "No: 199, 10 Temmuz 2019, Yavuz Sondaj Gemimizin Faaliyetleri Hk.". Erişim Adresi: http://www.mfa.gov.tr/no_199_-yavuz-sondaj-gemimizin-faaliyetleri-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 10.07.2019).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2019b). No: 206, 16 Temmuz 2019, AB Dış İlişkiler Konseyi'nin Aldığı Kararlar Hk.. Erişim Adresi: http://www.mfa.gov.tr/no_206_-ab-disiliskiler-konseyi-nin-aldigi-kararlar-hk.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 16.07.2019).
- Yeni Şafak (2019). *Avrupalı Dostlarımıza Uyarı: Akdeniz'de Aktör Olmanın Yolu Ankara'dan Geçer*. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/avrupalı->

dostlarımızı auyarı-akdenizde-aktor-olmanın-yolu-ankaradan-gecer-3495714,
(Erişim Tarihi: 02.08.2019).

Yorulmaz, R. (2019). Sıcak Gündem: Doğu Akdeniz. *Ortadoğu Analiz Dergisi*,
Ankara, Cilt:10, Sayı: 88, s.80.

Yücel, U.T. (Temmuz 2019). Türkiye'nin Yeni Mücadele Alanı: Doğu Akdeniz ve
Kıbrıs. *Diplomatik Gözlem*, Sayı: 90, ss.8-12.

---

¹ Çalışmanın bu bölümü, yazarlardan Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık tarafından kaleme alınan ve Prof. Dr. Hasret Çomak ve de Doç. Dr. Burak Şakir Şeker editörlüklerinde Haziran 2019'da Nobel Akademik Yayıncılık tarafından basılan iki ciltlik Akdeniz Jeopolitiği adlı kitapta bulunan "21. Yüzyılda Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliği Politikaları Bağlamında Akdeniz Bölgesi'nin Önemi Anlamak" başlıklı makalenin gözden geçirilmiş ve güncellenmiş halidir (İlgili kitapta ss. 1101-1127).